ការសិក្សាស្រាវជ្រាវរុករកស្ថានីយបុរាណ ក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ

(ភាគ១)

ដោយ : **បណ្ឌិត ផុន កសិកា**

ប្រធានវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម

រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

សេចក្តីផ្តើម

ការសិក្សាស្ថានីយបុរាណវត្ថុវិទ្យា ផ្តល់នូវវិភាគទានជាព័ត៌មានដ៏មានតម្លៃ សម្រាប់បេតិកភណ្ឌវប្បធម៌។ ការរកឃើញស្ថានីយបុរាណនានាគឺជាប្រភពមួយផ្សេងទៀត ដែលអាចប្រើប្រាស់បានសម្រាប់កសាងប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសនីមួយៗ។ លក្ខខណ្ឌនានានៃភាពគង់វង្សដែលមាននៅក្នុងស្ថានីយ គឺមានសារសំខាន់ ពិសេសបំផុត ដែលក្រុមអ្នកជំនាញបុរាណវត្ថុវិទ្យាអាចរុករកឃើញស្ថានីយ និងសារសំខាន់របស់ស្ថានីយ។ ភាគច្រើននៃការសិក្សាខាងបុរាណវត្ថុវិទ្យា គឺធ្វើការវិភាគលើបុរាណវត្ថុសិល្បៈ និងសំណល់វត្ថុបុរាណ វត្ថុបរិស្ថានធម្មជាតិ ដែលគេបានរកឃើញនៅក្នុងស្ថានីយ ព្រមទាំងសិក្សាអំពីទិដ្ឋភាពជុំវិញស្ថានីយ។ ការងារដំបូងរបស់បុរាណវត្ថុវិទ្យា ត្រូវធ្វើការរុករកនូវស្ថានីយបុរាណឱ្យឃើញច្រើន តាមដែលអាចទៅធ្វើបាន និងធ្វើផែនទីកំណត់ទីតាំងឱ្យបានមុនការបំផ្លាញដោយសារសកម្មភាពនានា។

ដើម្បីដំណើរការងារឱ្យបានសម្រេចជោគជ័យ ក្រុមអ្នកជំនាញបុរាណវត្ថុវិទ្យាជាច្រើន ក៏ពឹងផ្អែកទៅលើបច្ចេកវិជ្ជានិងឧបករណ៍ស្រាវជ្រាវ ដើម្បីជួយដល់ការស្រាវជ្រាវរុករក។

អត្ថបទស្រាវជ្រាវមួយនេះទទួលបានលទ្ធផលពីការចុះសិក្សាស្រាវជ្រាវរុករកស្ថានីយបុរាណ ប្រាសាទបុរាណ ទីទួលបុរាណ ដែលជាភូមិដ្ឋានមនុស្សរស់នៅ ត្រពាំងបុរាណ និងវត្ថុបុរាណដែលមាននៅក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវធ្វើឡើងនៅឆ្នាំ២០០៦ ដែលពេលនោះរាជរដ្ឋាភិបាលមិនទាន់បង្កើតស្រុកតាំងគោកនៅឡើយទេ។ ឃុំមួយចំនួនដែលស្ថិតក្នុងស្រុកតាំងគោកបច្ចុប្បន្នគឺជាអតីតឃុំក្នុងស្រុកបារាយណ៍។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះបានប្រើវិធីសាស្ត្របែបបុរាណវិទ្យា គូបង់បាតស្ថានីយ ធ្វើផែនទីតាំងស្ថានីយ ធ្វើសម្ភាសន៍ជាមួយអ្នកស្រុកចាស់ទុំដែលរស់នៅជិតស្ថានីយ

បុរាណ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះក៏ប្រើរូបថតលើអាកាស តាមរយៈ Google Earth និងផែនទីជាឧបករណ៍និងជាមគ្គុទេសក៍សំខាន់ដែលបង្ហាញពីពត៌មានអត្តសញ្ញាណស្ថានីយ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវអំពីប្រាសាទបុរាណ ទីទួលបុរាណ និងស្ថានីយបុរាណផ្សេងទៀតក៏ច្រើនពឹងផ្អែកលើឯកសាររបស់លោក Etienne Aymonier (1900)[1] និងលោក Lunet de Lajonquière (1902)[2] ដែលបានចុះបញ្ជីប្រាសាទក្នុងប្រទេសកម្ពុជាជាច្រើន។ យ៉ាងណា ឯកសារទាំង២នេះមិនមានប្រាសាទ ទួលគ្រឹះប្រាសាទ និងស្ថានីយបុរាណច្រើននោះទេ លើកលែងប្រាសាទត្នោតជុំ (ត្នោតជុំលិច និង ត្នោតជុំជើង) វត្តជ្រលង វត្តបារាយណ៍។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវនេះនឹងបង្ហាញប្រាសាទមួយចំនួន ព្រមទាំងគ្រឹះប្រាសាទ ក៏ដូចជាស្ថានីយបុរាណជាច្រើនទៀតក្នុងស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ។

[1] Aymonier, Etinne., Le Cambodge I Le Royume Actuel, Paris, 1900

[2] Lajonquière, E. Lunet., Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902.

ទីតាំងភូមិសាស្ត្រ

ស្រុកបារាយណ៍[3]នៃខេត្តកំពង់ធំ មានឃុំចំនួន១៨ជារចនាសម្ព័ន្ធ ដូចជា : ឃុំបាក់ស្នា ឃុំក្រវ៉ា ឃុំគគីធំ ឃុំចើងដើង ឃុំបល្ល័ង្គ ឃុំត្នោតជុំ ឃុំចុងដូង ឃុំបឹង ឃុំបារាយណ៍ ឃុំឈូក ឃុំទ្រៀល ឃុំស្រឡៅ ឃុំជ្រលង ឃុំអណ្តូងពោធិ៍ ឃុំសូយោង ឃុំប្រនៀង ឃុំស្វាយភ្លើង និងឃុំពង្រ។

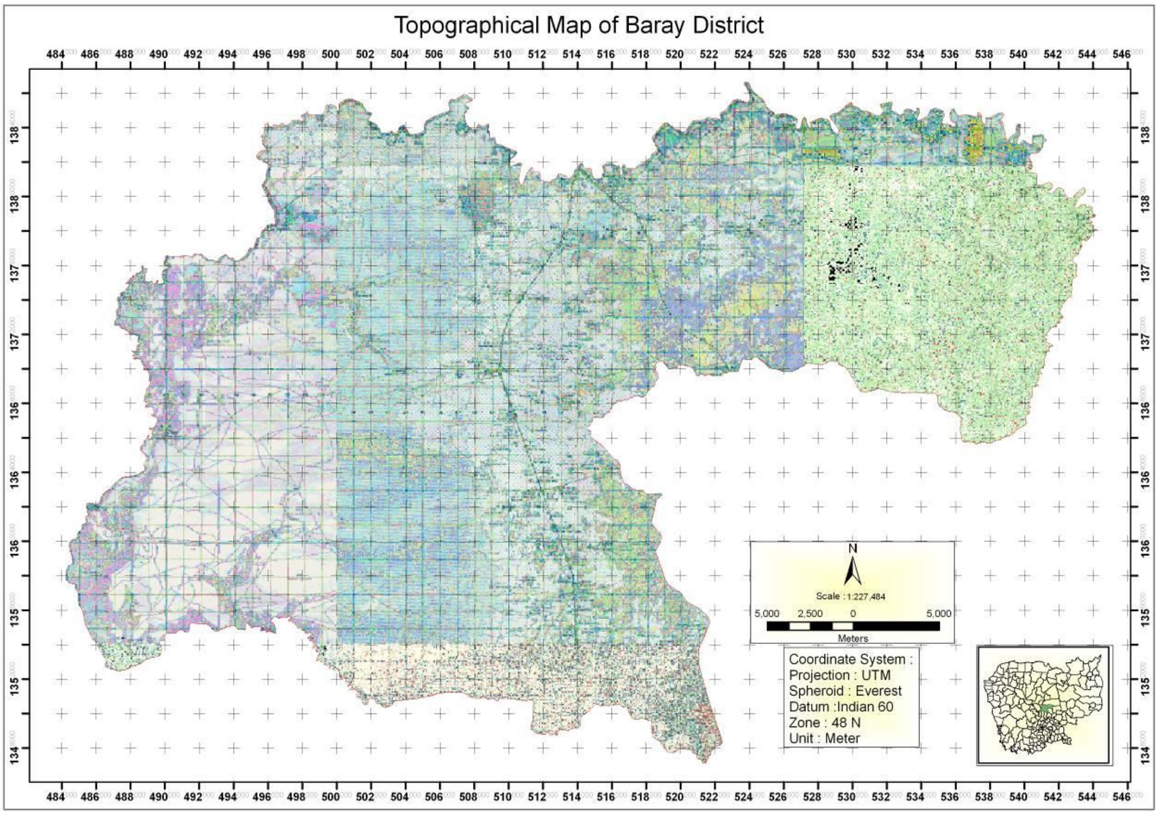

ផែនទីស្រុកបារាយណ៍ ខេត្តកំពង់ធំ (ឆ្នាំ២០០៧)

[3] ការសិក្សាស្រាវជ្រាវបានអនុវត្តក្នុងឆ្នាំ២០០៧។ បន្ទាប់ពីរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបង្កើតស្រុកតាំងគោក ឃុំមួយចំនួនបានកាត់ចូលក្នុងស្រុកតាំងគោក (អនុក្រឹត្យលេខ ០៥ អនក្រ.បក ចុះថ្ងៃអង្គារ ៣កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំច សំរឹទ្ធិស័ក ព.ស.២៥៦២ ត្រូវនឹងថ្ងៃទី៨ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៩ របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា ស្តីពីការបង្កើតស្រុកតាំងគោក នៃខេត្តកំពង់ធំ) ដូចជាឃុំពង្រ ឃុំប្រនាង ឃុំជ្រលង ឃុំទ្រាល ឃុំស្រឡៅ ឃុំសូយោង ឃុំស្វាយភ្លើង និងឃុំអណ្តូងពោធិ៍។

លទ្ធផលនៃការសិក្សាស្រាវជ្រាវ៖

១. ទួលសាឡុំចាស់ ឬទួលចាស់

ទួលសាឡុំចាស់ ស្ថិតនៅក្នុងភូមិបឹងខាងជើង ឃុំបឹង។ នៅខាងត្បូងទួលមានស្រះមួយមានឈ្មោះថា «ស្រះវែង»។ នៅពីមុខសាឡុំមានស្រះមួយដែរ ឈ្មោះថា «ស្រះខ្វី»។ តាមរយៈទិដ្ឋភាពជាក់ស្តែងបង្ហាញថា ទួលនេះពុំមានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញទេ។ ប្រជាពលរដ្ឋបានរួមគ្នាកសាងនៅលើទួលមានសាឡុំ សម្រាប់គោរពបូជាតាមបែបពុទ្ធសាសនា ដោយមានសាងសន្ទឹកសីមាព័ទ្ធជុំវិញសាឡុំនោះ។ សន្ទឹកសីមាដែលតម្កល់នៅភាគឦសាន មានទម្រលិង្គមួយ។ នៅក្នុងសាឡុំមានបំណែកថ្មភក់មួយដុំ ត្រូវបានគេដាក់ឆ្លាក់ជាព្រះពុទ្ធបដិមា គ្រង់ស្បង់ជីពរ។

ព្រះពុទ្ធបដិមាត្រូវបានគេដាប់ពីបំណែកថ្មភក់

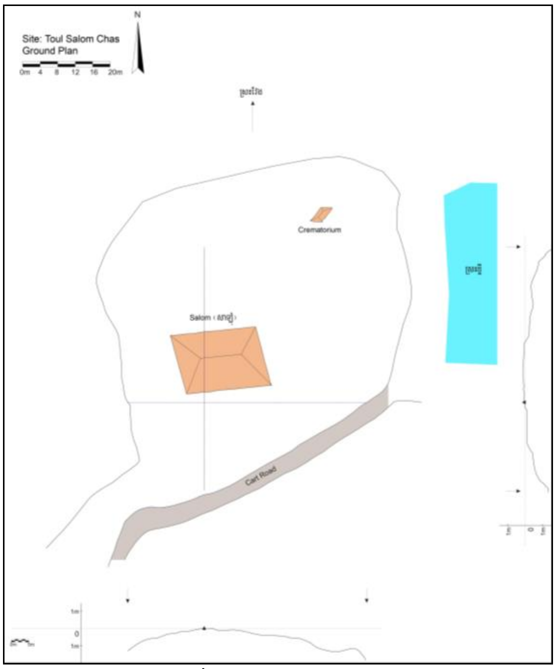

ប្លង់ទួលសាឡុំចាស់

ទម្រលិង្គនៅភាគខាងឦសានសាឡុំចាស់

២. វត្តបឹងត្បូង

វត្តបឹងខាងត្បូង ស្ថិតនៅក្នុងភូមិបឹងខាងត្បូង ឃុំបឹង។ នៅខាងលិចព្រះវិហារមានសំណល់វត្ថុមួយចំនួន ដែលស្ថិតទីតាំងប្រាសាទចាស់ដែលត្រូវបានរុះរើក្នុងអំឡុងជាង១០ឆ្នាំមុន ដោយដឹកនាំដោយលោកអាចារ្យម្នាក់។ នៅក្បែរនេះមានរូបបដិមាព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧សាងពីស៊ីម៉ង់ត៍ ដែលប្រើទម្របដិមា និងថ្មភក់ប្រាសាទចាស់ធ្វើជាបល្ល័ង្គ ច្រើនជាន់ថ្នាក់។ នៅក្នុងបរិវេណកុដិមានវត្ថុសិល្បៈអំពីថ្មភក់មួយចំនួន។ នៅក្រោមដើមពោធិ៍មួយ ខាងត្បូងព្រះវិហារមានសិលាចារឹកមួយផ្ទាំងប្រហែលចារនៅក្នុងសតវត្សទី៦-៧ ត្រូវបានគេលាបថ្នាំពណ៌មាស ប្រើជាបង្អែកព្រះពុទ្ធបដិមាស៊ីម៉ង់ត៍ពណ៌មាសមួយអង្គនោះ។

ក្រៅពីនេះ យើងប្រទះឃើញនូវបំណែករូបពងកាយទេវរូបតូចៗមួយចំនួនដែលគេដាក់បណ្តុបលើគ្នាក្បែររូបសំណាកព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧។ រីឯនៅខាងមុខរូបសំណាកនេះ មានផ្តែរមួយលម្អដោយក្បាច់ចម្លាក់ក្នុងរចនាបថសម្បូរព្រៃគុក។ មានបំណែកសសរពេជ្រ, ថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រ ចម្លាក់ក្រឡោត ថ្មកំពូលប្រាសាទ សន្ទឹកសីមានិងស្តូបចេតិយ (ប្រហែលសម័យកសាងក្នុងកណ្តាល)។

រូបសំណាកព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ និងសិលាចារឹក ដែលធ្វើជាបង្អែកព្រះពុទ្ធបដិមា

រូបភាពគំនរវត្ថុសិល្បៈ

ចម្លាក់ក្រឡោតទាប

បំណែកឥដ្ឋ (ឥដ្ឋប្រាសាទ) នៅលើទួលស្វែង

៣. ទួលស្វែង

ទួលស្វែងស្ថិតនៅក្នុងឃុំបឹង ស្ថិតនៅភាគអាគ្នេយ៍នៃបឹង (បឹងខាងត្បូងវត្តបឹងត្បូង)។ នៅលើផ្ទៃលើរបស់ទួលស្វែង មានបំណែកឥដ្ឋខ្ទះៗ។ ទួលនេះ មិនាមនស្លាកស្នាមបញ្ជាក់ថា មានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញទេ។ តាមព័ត៌មានរបស់អ្នកភូមិ បញ្ជាក់ថា ទួលនេះធ្លាប់មានអ្នកជីកបំផ្លាញរកវត្ថុបុរាណ ដែលត្រូវគ្នានឹងភស្តុតាងរណ្តៅបន្សល់ទុកដល់បច្ចុប្បន្ន។ តាមរយៈទិដ្ឋភាពនេះ យើងអាចសន្និដ្ឋានបានថា ទួលនេះប្រហែលជាទួលប្រាសាទ។ នៅខាងលិចទួលនេះ មានទួលមួយទៀតដែលមានឈ្មោះថា ទួលត្រពាំងសំរោង។

ស្លាកស្នាមជីកកកាយនៅលើទួលស្វែង

៤. ទួលសែនហាយ

ទួលសែនហាយ ស្ថិតនៅក្នុងភូមិបឹងខាងជើងវត្តបឹង។ នៅលើទួលនេះ មានថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រ ទម្របដិមា និងបំណែកសសរពេជ្រ។ លក្ខណៈនៃសសរពេជ្រ មានសណ្ឋានរាងមូល ដែលជាលក្ខណៈសសរពេជ្រសម័យមុនអង្គរ។ នៅទីនោះដែរ មានដើមពោធិ៍ធំមួយដុះនៅលើគ្រឹះប្រាសាទ ដែលជាប្រភេទថ្មបាសាល់។ ទួលនេះ មានសំណង់ខ្ទមអ្នកតាសែននិងយាយហាយ ដែលអ្នកភូមិកំពុងប្រតិបត្តិជំនឿជាប្រចាំ។

តូបអ្នកតាសែននិងយាយហាយ

បំណែកសសរពេជ្រ និងទម្របដិមា

៥. គុកតាពេជ

គុកតាពេជ ស្ថិតក្នុងភូមិចាន់ក្រហម ឃុំឈូកខ្សាច់ គឺស្ថិតនៅខាងកើតផ្លូវជាតិ ខាងកើតសាលាស្រុកបាពាយណ៍ចម្ងាយ ប្រមាណ៥គ.ម.។ នៅលើទួលគុក មានផ្តែរមួយ លម្អដោយចម្លាក់ផ្សេងៗ ក្នុងរចនាបថឃ្លាំង ប្រហែលកសាងនៅក្នុងរាជព្រះបាទសូរ្យវរ្ម័នទី១ នាដើមសតវត្សទី១១។

គុកតាពេជបែរមុខទៅទិសខាងកើត មានក្លោងទ្វារចូលទាំងខាងមុខ និងក្រោយ មានកំពែងពីរជាន់ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម មានស្រះពីរដែលស្រះទីមួយតូចដែលកាំជណ្តើរធ្វើអំពីថ្មភក់។ នៅលើទួលគុក មានបំណែកសសពេជ្ររាងអដ្ឋកោណធ្វើពីថ្មភក់ និងមានសំណល់ស៊ុមទ្វារពីថ្មភក់ដែរ។ ចំពោះកំពែងវិញកំពែងទី១នៅសល់រូបរាងច្បាស់ តែកំពែងទី២ ស្ទើរបាត់ស្នាមទាំងស្រុង។

ប្រជាពលរដ្ឋកំពុងប្រើប្រាស់ទីធ្លាក្នុងកំពែងទី២សម្រាប់បញ្ចុះសព។ ជាងនេះទៅទៀត ពួកគាត់យកបំណែកសសរពេជ្រដែលមានរាងអដ្ឋកោណធ្វើជាបង្គោលពីមុខផ្នូរ។ នៅលើទួលមានដើម ស្តង់ធំមួយដុះក្នុងថែវទី៣ដែលជាតួប្រាសាទកណ្តាល។

នៅខាងត្បូងនិងខាងលិចគុកតាពេជ មានទួលខ្ពស់ជាងវាលស្រែ។ ទួលទាំងអស់នោះអាចជាទួលភូមិមនុស្សរស់នៅ។

រូបស៊ុមទ្វារនៅលើទួល

បំណែកសសរពេជ្រដែលប្រើជាបង្គោលផ្នូរខ្មោច

ផ្តែរនៅគុកតាពេជក្នុងរចនាបថឃ្លាំង

ដីទីទួលប្រាសាទក្លាយជាកន្លែងកប់ខ្មោច

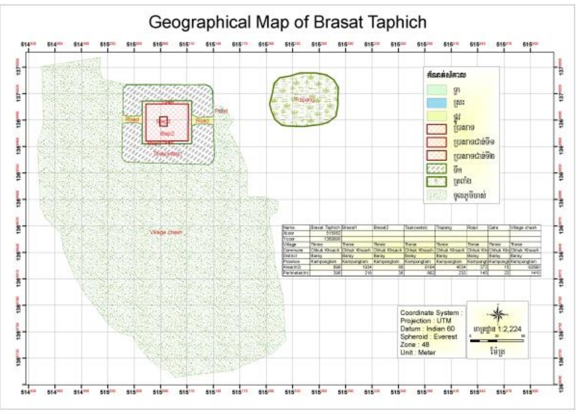

ប្លង់ទូទៅនៃគុកតាពេជ

៦. តូបអ្នកតាដំបងដែក

តូបអ្នកតាដំបងដែក ស្ថិតនៅក្នុងភូមិក្រូច ឃុំស្វាយភ្លើង។ តូបអ្នកតាតម្កល់ទម្របដិមាថ្មភក់ ដែលអ្នកភូមិអះអាងថា យកមកពីទួលមួយនៅក្បែរនេះ គឺទួលយាយទូត។ ប៉ុន្តែ តាមការចុះទៅពិនិត្យផ្ទាល់នៅទួលយាយទូត ពុំរកស្លាកស្នាមបុរាណនៅលើទួលនេះទេ។

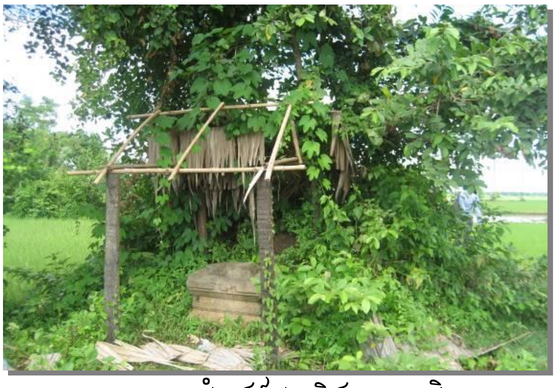

ខ្ទមអ្នកតាដំបងដែកនិងទម្របដិមា

៧. វត្តស្រះបន្ទាយឬអម្ពវ័ន្ត

វត្តស្រះបន្ទាយឬវត្តអម្ពវ័ន្ត ស្ថិតនៅក្នុងភូមិស្រះបន្ទាយ ឃុំច្រនៀង។ នៅទីនេះយើងប្រទះឃើញមានបំណែកឥដ្ឋមួយចំនួន ប៉ុន្តែមិនមានវត្ថុបុរាណ ក្រៅពីទម្រ និងសន្ទឹកសីមា ដែលប្រហែលជាសាងនៅសម័យក្រោយមកទៀតតែប៉ុណ្ណោះ។

បំណែកឥដ្ឋក្នុងបរិវេណវត្តស្រះបន្ទាយ

ជើងទម្រសីមានៅក្នុងបរិវេណវត្តស្រះបន្ទាយ

៨. ទួលកោះសាលា

ទួលកោះសាលា ស្ថិតនៅក្នុងភូមិឫស្សីលើ ឃុំស្វាយភ្លើង។ សាឡុំនៅលើទួលនេះបានសាងឡើងនៅឆ្នាំ២០០២ ក្រោយពេលសកម្មភាពជីកបំផ្លាញមួយឆ្នាំ។ នៅជុំវិញបរិវេណសាឡុំ មានទម្របដិមាចំនួនពីរដុំ ព្រមទាំងថ្មបាយក្រៀមជាច្រើនដុំ។

ទម្របដិមាមួយ ត្រូវបានប្រើជាទម្របដិមាគេទស្រីធ្វើពីស៊ីម៉ង់ត៍ ស្ថិតនៅក្បែរសាឡុំ។ នៅលើនិងក្បែរបល្ល័ង្កព្រះពុទ្ធបដិមាក្នុងសាឡុំ មានបំណែកព្រះពុទ្ធបដិមាប្រក់នាគក្បាល៧ធ្វើពីថ្មភក់ និងបំណែកថ្មភក់ផ្សេងៗទៀត។

បំណែកព្រះពុទ្ធបដិមាប្រក់នាគធ្វើពីថ្មភក់ ដាក់ក្បែរបល្ល័ង្កព្រះ

ទម្របដិមានៅក្បែរសាឡុំ

៩. ទួលវិហារ

ទួលវិហារស្ថិតក្នុងភូមិស្រះបន្ទាយ ឃុំប្រនាង។ ទួលនេះមានស្រែព័ទ្ធជុំវិញ កម្ពស់មួយម៉ែត្រធៀបនឹងភ្លឺស្រែ។ នៅលើទួល មានបំណែកឥដ្ឋ និងថ្មប្រើជាគ្រឹះប្រាសាទ។ ទួលនេះប្រហែលធ្លាប់មានប្រាសាទមួយពីបុរាណតែក្រោយមកក៏ត្រូវដួលរលំ។ ចំណែកបំណែកឥដ្ឋ និងថ្មគ្រឹះប្រាសាទនៅលើទួល ប្រហែលត្រូវបានគេជីកកកាយរកវត្ថុបុរាណ។

សព្វថ្ងៃគេបានប្រើប្រាស់ទួលនេះសម្រាប់ដំណាំស្រូវ និងចម្ការចន្ទី។

ទិដ្ឋភាពទួលវិហារមើលពីចម្ងាយ

ដុំឥដ្ឋប្រាសាទនៅលើទួល

១០. ទួលវិហារចាស់

ទួលវិហារចាស់ ស្ថិតក្នុងភូមិសៀមរៀង ឃុំប្រនាង។ ទួលនេះព័ទ្ធជុំវិញដោយគូរទឹក ប៉ុន្តែពុំមានស្លាកស្នាមច្រកចេញចូលទៅទួលនេះទេ។ ទួលនេះ មានត្រពាំងមួយនៅខាងត្បូង និងមួយទៀតនៅភាគខាងជើង ។ នៅលើទួលនេះ មានផ្នូរខ្មោចជាច្រើន។

ទួលនេះមានបន្សល់នូវបំណែកថ្មភក់និងថ្មបាយក្រៀម។

បំណែកថ្មភក់

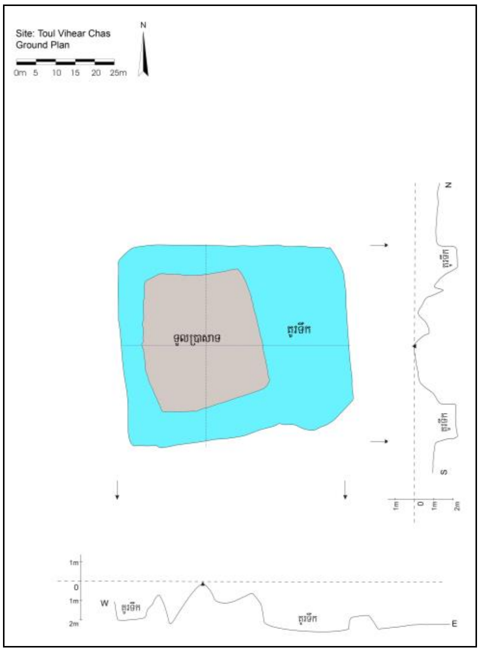

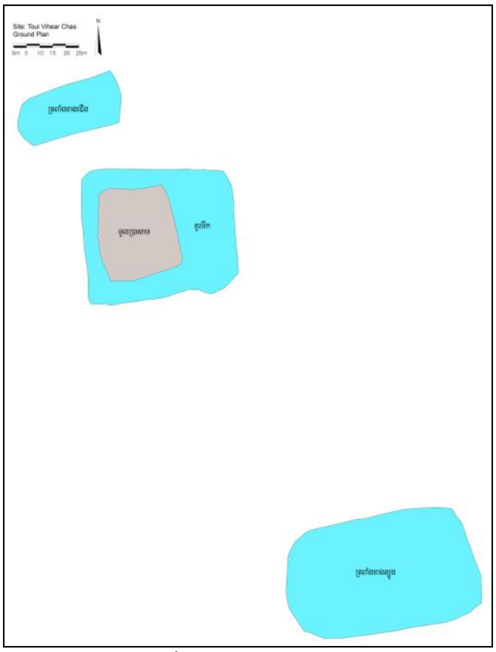

ប្លង់ទួលវិហារចាស់

១១. ទួលស្វាយ

ទួលស្វាយស្ថិតនៅចម្ងាយប្រមាណ ៣០០ម៉ែត្រ ខាងកើតផ្លូវជាតិលេខ៦អា នៅខាងលិចឈាងខាងត្បូងទួលសាលា ព័ទ្ធជុំវិញដោយវាលស្រែ។ តាមរយៈស្នាកស្នាមច្រើនកន្លែងដែលស្នាមជីកកកាយរកវត្ថុបុរាណបង្ហាញពីភស្តុតាងប្រាសាទសាងពីឥដ្ឋ។ ទួលនេះអាចមានតួប្រាសាទមួយចំនួន។ មានបំណែកថ្មបាសាល់ជាច្រើនដែលជាប្រភេទថ្មសម្រាប់ដាក់ក្នុងគ្រឹះប្រាសាទ។

ទួលស្វាយជាមួយនឹងស្នាកស្នាមជីកកកាយ

១២. វត្តល្វាកណ្តាល

វត្តល្វាកណ្តាល ស្ថិតនៅក្នុងភូមិរស្មីរំដោះ ឃុំច្រនៀង។ យើងប្រទះឃើញសំណល់នៃស្ថាបត្យកម្មប្រាសាទមានដូចជា ទម្រប់ដិមាមួយ បំណែកថ្មភក់ បំណែកថ្មបាសាល់ និងថ្មបាយក្រៀមមួយចំនួនទៀត។ នៅក្បែរព្រះវិហារមានរោងសាលាមួយដែលមានខឿនសាងពីថ្មបាយក្រៀមដែលប្រហែលគ្នាទៅនឹងថ្មប្រាសាទ។ ជាងនេះទៀត យើងឃើញ មានស្នាកស្នាមគូរទឹកនៅសងខាងវិហារផ្នែកខាងជើងនិងខាងត្បូង។

ដូច្នេះព្រះវិហារនេះប្រហែលជាសង់ពីលើទួលប្រាសាទចាស់។

បល្ល័ង្កជាទម្រង់បដិមា និងខឿនសំណង់មួយនៅក្នុងបរិវេណវត្ត

១៣. វត្តស្វាយជីអោក

នៅក្នុងបរិវេណវត្តស្វាយជីអោក យើងអាចរកឃើញថ្មភក់ជាច្រើនដុំដូចជា ផ្តែរ សសរពេជ្រ សិលាចារឹក ទម្របដិមា និងឧបករណ៍កិនថ្នាំ។ បំណែកសសរពេជ្រ និងផ្តែរយកពីទួលមួយក្នុងភូមិស្វាយជីអោក ដែលស្ថិតនៅខាងក្រោយវត្ត។ រីឯសិលាចារឹកត្រូវបានគេប្រើជណ្តើរសម្រាប់ឡើងទៅសាលាឆាន់។ តួអក្សរចារលើសិលាចារឹកជាប្រភេទអក្សរសម័យមុនអង្គរ មានឃ្លាមួយមានសរសេរ ពាក្យ «កម្រតាង អញ» ។

ចំណែកឯទម្របដិមា ថ្មកិនថ្នាំ និង បំណែកសសរពេជ្រផ្សេងទៀត គេដាក់ផ្តុំគ្នានៅក្នុងពេងអ្នកតាមួយក្នុងវត្តស្វាយជីអោកនេះដែរ។

ផ្ទាំងសិលាចារឹក

បំណែកសសរពេជ្រផ្តែរដែលយកមកពីទួលមួយខាងក្រោយវត្ត

ទម្របដិមា បំណែកសសរពេជ្រ និងថ្មកិនថ្នាំនៅក្នុងពេងអ្នកតា

១៤. ទួលគុក ឬទួលគុកបល្ល័ង្គ

ទួលគុកឬទួលគុកបល្ល័ង្គ ស្ថិតក្នុងភូមិប្រខ្នាយ ឃុំទ្រៀល។ ទួលនេះត្រូវបានគេជីកកកាយនៅទសវត្សឆ្នាំ១៩៩០។ យើងឃើញមានគ្រឿងសំណង់ប្រាសាទ ដូចជា សសរពេជ្រ ផ្តែរ និងស៊ុមទ្វារ នៅឈរនៅឡើយ។ នៅផ្នែកខាងលើនៃចម្លាក់ផ្តែរមានប្រណាមចំនួន១៥។ ចំណែកឯនៅចំកណ្តាលក្បាច់ផ្តួង មានរូបព្រះឥន្ទ្រជិះដំរីក្បាលបី។ នៅសងខាងទ្វារមានសំណល់ថ្មបាយក្រៀមពីរដួរ។

លក្ខណៈសំណង់ និងចម្លាក់របស់ទួលគុក បង្ហាញឱ្យឃើញថាប្រាសាទនេះធ្វើឡើងទៅតាមសម័យកាល ឬរចនាបថច្បាស់លាស់មួយ ប៉ុន្តែគ្រាន់ប្រាសាទនេះមិនបានកសាងឱ្យបានធំដូចប្រាសាទនៅតាមតំបន់រមណីយដ្ឋានធំៗ នោះទេ។ គេបានកសាងឡើងគឺដើម្បីសម្រាប់ធ្វើការគោរពបូជាតូចមួយនៅក្នុងតំបន់នេះតែប៉ុណ្ណោះ។ ទួលគុក ប្រហែលកសាងតាមលំនាំរចនាបថចុងកោះកេរ[4]? ដោយសារក្បាច់រចនាលើផ្តែរ និងលក្ខណៈសំណង់ស្ថាបត្យកម្មនិងចម្លាក់ ពិសេសនៅពីមុខប្រាសាទមានថ្នាលយមកមុខ ប្រមាណ៥០ម៉ែត្រ រីឯនៅផ្នែកខាងកើតមានស្រះមួយនៅអ័ក្សកើតទៅលិច។

នៅជុំវិញតំបន់នេះ មានទួលសាឡុំ តាជំពូ គុកត្រពាំងស្នួង និងទួលព្រៃវិហារ។

ទួលគុកបល្ល័ង្គនិងមេទ្វារ

ផ្តែររចនាបថកោះកេរនៅលើមេទ្វារនៃគុកបល្ល័ង្គ

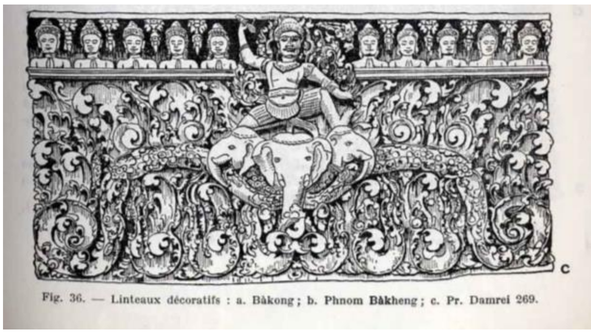

ផ្តែររចនាបថកោះកេរ(ប្រភព: Boisselier, p. 151)

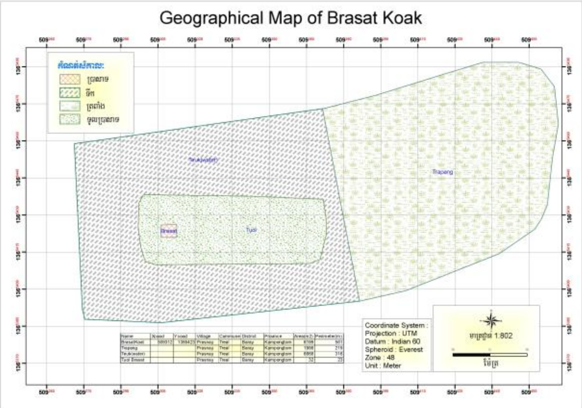

ប្លង់ទូទៅនៃទួលគុក ឬ គុកបល្ល័ង្គ

4 សូមអាន Jean Boisselier, Asie du Sud-Est : I. Le Cambodge, 1966, p. 151-152

១៥. សាឡុំតាជំពូ

សាឡុំតាជំពូ ស្ថិតនៅភាគឦសាន ភូមិប្រខ្នាយ ឃុំទ្រៀល។ នៅក្នុងសាឡុំនេះ មានសំណល់បល្ល័ង្គ និងថ្មប្រាសាទ ដែលត្រូវបានកែច្នៃទៅជាព្រះពុទ្ធបដិមាសម្រាប់គោរពបូជានៅក្នុងសាឡុំនេះ។ ក្រៅពីនេះ មានបំណែកថ្មភក់មួយចំនួននៅខាងក្រោយបល្ល័ង្គព្រះ។ ចំណែកស៊ុមទ្វារអំពីថ្មភក់ត្រូវបានប្រជាជនកែច្នៃ និងកសាងឡើង ជាព្រះពុទ្ធបដិមា។ រីឯទម្របដិមាធំមួយត្រូវបានប្រើជាបល្ល័ង្គសម្រាប់តម្កល់ព្រះពុទ្ធបដិមា។

តាមរយៈការពិនិត្យទិដ្ឋភាពខាងក្រៅបញ្ជាក់ឱ្យដឹងថាសាឡុំហាក់ដូចជាពុំបង្ហាញឱ្យឃើញអំពីលក្ខណៈជាស្ថានីយបុរាណទេ។ ប៉ុន្តែទីតាំងនេះ ក៏មានថ្មភក់ប្រាសាទបុរាណមួយចំនួន នៅក្នុងសាឡុំ និងត្រូវបានប្រើក្នុងគោលបំណងផ្សេងៗ។

បល្ល័ង្គប្រើជាទម្រព្រះពុទ្ធបដិមា

ព្រះពុទ្ធបដិមាដែលកែច្នៃពីស៊ុមទ្វារប្រាសាទ

១៦. ទួលព្រៃវិហារ

ទួលព្រៃវិហារ ស្ថិតនៅខាងជើងភូមិប្រខ្នាយ។ ការសិក្សាផ្ទៃលើ យើងបានប្រទះឃើញសំណល់ថ្មបាយក្រៀម និងបំណែកឥដ្ឋប្រាសាទ និងស្នាមជីកកកាយរកវត្ថុបុរាណដោយឃើញមានថ្មគ្រឹះប្រាសាទរាយប៉ាយលើទួល។ ទួលនេះ ព័ទ្ធជុំវិញដោយវាលស្រែ។ ទួលនេះមិនមានស្លាកស្នាមគូទឹកទេ។

ទិដ្ឋភាពទួលព្រៃវិហារ និងរណ្ដៅជីកកកាយ
មានបំណែកថ្មបាយក្រៀមនិងឥដ្ឋ

១៧. វត្តជ្រលង

វត្តជ្រលង ស្ថិតក្នុងភូមិសិរីចំប៉ា ឃុំជ្រលង។ តាមរយៈការគោរពបូជាតៗគ្នារបស់ប្រជាជនខ្មែរតែងធ្វើការគោរពបូជានៅទីកន្លែងស័ក្តិសិទ្ធ ជាពិសេសជាកន្លែងដែលបន្តពីបុរាណមក។ យ៉ាងណាមិញ ព្រះវិហារភាគច្រើន ដូនកាលត្រូវបានសាងសង់នៅលើទីទួលឬទីតាំងប្រាសាទបុរាណ។

តាមរយៈសំណល់បុរាណដែលមាននៅសេសសល់នៅក្នុងបរិវេណវត្តជ្រលង មានដូចជាតោថ្ម[5]ចំនួនពីរដែលមួយនៅក្បែរកុដិនិងមួយទៀតស្ថិតនៅលើខឿនព្រះវិហារ និងសំណល់ថ្មបាយក្រៀមជាច្រើនដុំសង់តម្រៀបជុំវិញដើមពោធិ៍ខាងលិចព្រះវិហារ ដែលទាំងអស់នេះគឺជាភស្តុតាងនៃស្ថានីយបុរាណ។ តោថ្មត្រូវបានគេលាបលម្អពណ៌មាស និងដាក់តាំងនៅលើខឿនព្រះវិហារ។

សំណល់ថ្មបាយក្រៀមតម្រៀបជុំវិញដើមពោធិ៍

តោសាងពីថ្មភក់ក្នុងវត្តជ្រលង

១៨. គុកម្រេញ និងតំបន់ជុំវិញ

តាមរយៈអ្នកភូមិជុំវិញតំបន់នេះហៅឈ្មោះគុកនេះថា «គុកម្រេញ» ប៉ុន្តែសម្រាប់ការសរសេរអាផ្វាធរបានហៅថា «គុហ៍បាវែង»។

គុកម្រេញស្ថិតក្នុងភូមិជៀបឃុំជ្រលង។ គុកនេះជាប្រភេទទួលខ្ពស់មានវាលស្រែជុំវិញ។ នៅខាងមុខគុក មានសាឡុំមួយ និងមានបំណែកព្រះកេសបដិមាថ្មភក់ និងចម្លាក់ក្រឡោតទេពប្រណមមួយ។

ចំណែកសំណល់ស្ថាបត្យកម្មវិញ មានសល់ស៊ុមទ្វារឈរនៅឡើយ ។ រីឯផ្តែរធ្លាក់រលំមកលើដី។ ក្បាច់និងក្បាច់រចនានៅលើផ្តែរបង្ហាញពីលក្ខណៈចម្លាក់នៅក្នុងរចនាបថចុងបន្ទាយស្រី ដោយក្បាច់លម្អប្រកបដោយផ្កាភ្ញី រីឯនៅកណ្តាលមានរូបព្រះឥន្ទ្រជិះដំរី និងមានសឹង្ហពីរនៅអមដំរីខ្ជាក់ផ្កា។

នៅលើទួលគុក មានកំណាត់សសរពេជ្រដែលមិនទាន់ធ្លាក់ ទម្របដិមា និងថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រធ្វើពីថ្មភក់។ យើងសង្កេត

[5] ឯកសាររបស់លោក Lajonquière, E. Lunet., Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902, p. 208 ក៏បានសរសេរដែរថាមានតោថ្មចំនួន២ស្ថិតក្នុងវត្តជ្រលងនេះ។

ឃើញឥដ្ឋប្រាសាទជាច្រើននៅរាយបាយនៅជុំវិញគុក និងថ្មបាយក្រៀមតិចតួចនៅលើទួលដែរ។

ផ្តែរមានលម្អដោយចម្លាក់ផ្កាភ្ញី ដែលនៅកណ្តាលមានរូបព្រះឥន្ទ្រជិះដំរី? (ស្នាមព្រាលៗដោយសារចោរលួចដាប់) សត្វតោពីរនៅអមដំរីខ្ទាក់កាន់ផ្កា និងនៅចុងផ្តែរទាំងសងខាងមានចម្លាក់សត្វគ្រុឌ។ តាមរយៈចម្លាក់លម្អលើផ្តែរទាំងនោះ យើងអាចសន្និដ្ឋានថា ផ្តែរនេះប្រហែលកសាងក្នុងរចនាបថបន្ទាយស្រី? នៅចុងសតវត្សទី១០។ ដូច្នេះ គុហ៍បាវែង ឬ គុកម្រេញ ប្រហែលត្រូវបានកសាងក្នុងចុងសតវត្សទី១០ ក្នុងរចនាបថបន្ទាយស្រី។

នៅខាងកើតគុកម្រេញ មានបឹងមួយឈ្មោះ «បឹងស្មៅ» ។ រីឯនៅខាងជើងវិញមានបឹងមួយឈ្មោះ «បឹងវែង»។ ចំណែកនៅខាងលិចមានចម្ងាយប្រមាណ៥០០ម. មានត្រពាំងពីរគឺ «ត្រពាំងម្រេញតូច» និង «ត្រពាំងម្រេញធំ»។ នៅជាប់ត្រពាំងម្រេញធំផ្នែកខាងលិចមានទួលមួយឈ្មោះ ទួលម្រេញ ដែលជាផ្នែកចុងក្រោយនៃទួលត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាឡឥដ្ឋនៅសម័យមុនសង្គ្រាម។

នៅផ្នែកខាងត្បូងឈៀងខាងលិចមានទួលមួយដែលមានឈ្មោះថា «ទួលនាងលក្ខណ៍» ជាទួលគេដាំដំណាំចម្ការចន្ទី។ នៅខាងកើតទួលនេះមានត្រពាំងមួយ។ ទួលនាងលក្ខណ៍ មានគូទឹកព័ទ្ធជុំវិញនិងមានសំណល់ឥដ្ឋប្រាសាទតិចតួចនៅលើទួល។

ទិដ្ឋភាពគុកម្រេញពីខាងមុខ

គុកម្រេញ

ទិដ្ឋភាពទួលម្រេញ

ទួលនាងល័ក្ខណ៍

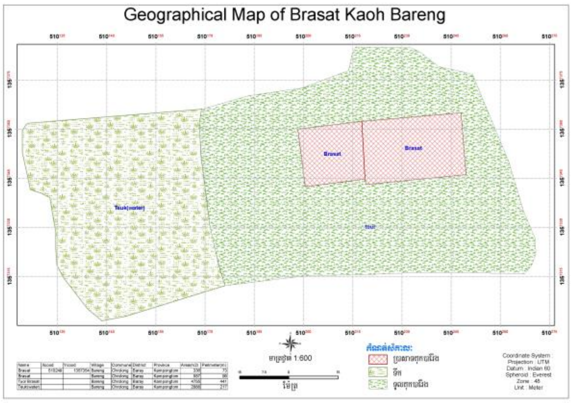

ប្លង់រួមនៃស្ថានីយគុកម្រែង ឬ គុហ៍បារែង

១៩. វត្តឧទ្ទមព័រ

វត្តឧទ្ទមព័រ ស្ថិតក្នុងភូមិឧទ្ទមព័រ ឃុំស្រឡៅ។ នៅក្នុងបរិវេណវត្ត យើងប្រទះឃើញបំណែកថ្មភក់ពីរ ដុំដែលជាថ្មទម្រមួយបែកចេញពីគ្នាជាពីរដុំ។

បំណែកថ្មទម្របដិមាធ្វើពីថ្មភក់ក្នុងបរិវេណវត្ត

បំណែកថ្មទម្របដិមាធ្វើពីថ្មភក់ក្នុងបរិវេណវត្ត

២១. វត្តគុកព្រះធាតុ

ព្រះធាតុជាពាក្យសំដៅជាតុក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា។ ពោលយើងបានពិនិត្យឃើញសំណល់ព្រះពុទ្ធបដិមា សល់ភ្នែនក្នុងកាយវិការយកព្រះធរណីជាសាក្សី, ដងព្រះកាយនិងព្រះពុទ្ធប្រក់នាគក្នុងកាយវិការសមាធិ។

គុកព្រះធាតុ ស្ថិតនៅក្នុងឃុំស្រឡៅ។ នៅលើបរិវេណនៃសាឡាអំពីឈើ មានកំពែងថ្មបាយក្រៀម២ជាន់។ ស្លាកស្នាមកំពែងខាងក្រៅគឺសេសសល់ស្មើទៅនឹងផ្ទៃដី រីឯកំពែងខាងក្នុងយើងអាចមើលឃើញនៅជ្រុងខ្លះ។ តាមរយៈកំពែងទាំងពីរនេះ បញ្ជាក់ឱ្យដឹងថាទីតាំងតួប៉មរបស់គុកពីមុនគឺស្ថិតនៅចំសាឡាំឈើ តែយើងមិនអាចប៉ាន់ស្មានអំពីទំហំរបស់គុកនេះបានទេ គឺតម្រូវឱ្យមានការធ្វើកំណាយ។

ក្រៅពីនេះ ក៏ន)មានទម្របដិមាមេទ្វារចំនួន២ សន្ទឹកថ្មអឌ្ឍចន្ទ្រចំនួន២ ព្រះពុទ្ធបដិមាសម័យកណ្ដាល ព្រះពុទ្ធប្រក់នាគដែលមានតែភ្នែននិងដៃ។

ខឿនវិហារសង់ពីថ្មបាយក្រៀម

ខឿនខាងក្រៅនៅជាប់ផ្ទៃដី

ទម្របដិមា

ថ្មទ្រនាប់ជណ្ដើរនៅក្បែរសាឡុំ

២១. វត្តទួល

វត្តទួល ស្ថិតក្នុងឃុំឈូកខ្សាច់។ នៅក្នុងបរិវេណវត្ត ពុំមានស្លាកស្នាមបុរាណជាលក្ខណៈទួលគ្រឹះប្រាសាទបុរាណទេ។ ប៉ុន្តែនៅខាងមុខច្រកចូលមានទម្របដិមាមួយដុំសាងពីថ្មភក់ ស្ថិតនៅលើទួលមួយ ប៉ុន្តែទួលនេះត្រូវបានគេយកប្រើសម្រាប់ជាកន្លែងបញ្ចុះសព។

ទីទួលបញ្ចុះសពនៅខាងមុខវត្តទួល

ទម្របដិមាសាងពីថ្មភក់

ឯកសារយោង

Aymonier, Etinne., Le Cambodge I Le Royume Actuel, Paris, 1900

Boisselier, Jean., Asie du Sud-Est : I. Le Cambodge, Paris, 1966, p. 151-152.

Lajonquière, E. Lunet., Invenaire Descriptif des Monuments du Cambodge, Tome I, 1902.

មន្ទីរវប្បធម៌ និងវិចិត្រសិល្បៈខេត្តកំពង់ធំ, «តារាងស្ថិតិប្រាសាទ ទួល ស្រះ វត្តបុរាណ» ឆ្នាំ២០១៥។